

Bölüm 9

SEYDİ ALİ REİS'İN ÇAĞATAYCA İLK BEŞ GAZELİ'NİN SÖZ DİZİMİ DENEMESİ

Serpil SOYDAN¹

1. GİRİŞ

Asıl adı Seydi Ali olan ve Galatâda uzun yıllar azablar kâtipliği yaptığı için Kâtibi mahlasını alan, Seydi Ali Çelebi'nin İstanbul'da doğduğu ailesinin kesin olmamakla birlikte Sinoplu olduğu bilinmektedir. Doğum tarihi bilinmemekle birlikte ölümünün 970/1562 olduğu bilinmektedir. Küçük yaşlarda girdiği denizcilikte tersane kethüdalığına kadar yükselir (Köksal, 2013). Seydi Ali Reis, 16.yüzyılın yetiştirdiği denizcilerdendir. Seydi Ali Reis'in denizcilik dışında, deniz coğrafyasına dair eserleri de vardır (Eraslan 1968: 41-43). Başlıca eserleri, Mirat-ı Memalik, Mirât-ı Kainât, Kitabu'l-Muhît fi İlmi'l-Eflâk ve'l-Buhur, Hülâsatu'l-Heye, Risâle-i Zâtü'l-Kürsî, Divandır (Köksal,2013, Ak, 2009: 21-24). Seydi Ali Reis'in bu eserleri Kâtip Çelebi ve batının övgüsünü kazanmıştır (Eraslan, 1968: 41-43). Şairin zekâsı ve ilimdeki üstünlüğü hususunda Latifi tezkiresi; cömertliği ve bazı şairleri himaye etmesi yönüyle Âşık Çelebi tezkiresinde bilgilere yer verilir (Köksal, 2013,Ak, 2009: 21-24).

Seydi Ali Reis'in bugün elde bulunan şiirleri Mirâtü'l- Memâlik ve şiir mecmualarında yer alan sınırlı sayıda şiirleri ile ilk şuara tezkirelerinde tespit edilen birkaç beyitten oluşmaktadır. Şiirlerinde Kâtibi mahlasını kullanmıştır. Şiirlerinde yer yer Anadolu Türkçesi özellikleri görülmekle beraber Çağatay lehçesini ustalıkla kullandığı söylenebilir. Mir'âtü'l- Memâlik'te, Seydi Ali Reis'in Hindistan seyahati sırasında Çağatay lehçesini öğrendiği, bu lehçe ile başarılı şiirler yazdığı için Humayun Şah tarafından kendisine "Mîr Ali Şîr-i Sâni" unvanı verildiği belirtilmektedir. Seydi Ali Reis'in Çağatayca Gazelleri, Topkapı Sarayı Revan Kütüphanesi'nde 1470 numarada kayıtlı Mir'âtü'l- Memâlik nüshasında yer almaktadır (Eraslan 1968: 41-43, Ak 2009: 21-24).

1.1. Çalışmanın Amacı: Seydi Ali Reis'in Çağatayca gazellerinden ilk beş gazeli cümle yapıları açısından değerlendirerek hangi tür cümlelerin kullanıldığını tespit etmeye çalışmaktır.

¹ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, srp_syd78@hotmail.com.

KAYNAKLAR

- Eraslan, Kemal.(1968). Seydi Ali Reis'in Çağatayca gazelleri. *İÜEF, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*,41-54.
- Ergin, Muharrem.(2019). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boęaziçi Yayınları.
- Karaaęaç, Günay. (2011).*Türkçenin söz dizimi*. İstanbul: Kesit Yay: İstanbul.
- Karahan, Leyla.(2012). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçaę Yay.
- Köksal, Mehmet Fatih.(2013). Kâtibi, Seydi Ali Çelebi. *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*.Eriş. tr.09.02.2020.,s.21.27.
- Mahmut Ak. (2009). Seydi Ali Reis. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 37, s.21-24.
- Seydi Ali Reis, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., (Müellif: Mahmut Ak), (10.02.2020 tarihinde saat 22.46'da <https://İslamansiklopedisi.org.tr>. adresinden ulaşılmıştır.)